

<https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.107>

УДК 349.414:620.9 (477)

Євгенія ПЛАТОНОВА, канд. юрид. наук, доц.,
доцент кафедри земельного, екологічного та енергетичного права
Національний університет «Одеська юридична академія», м. Одеса, Україна
ID 0000-0002-5688-7857

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ ЕНЕРГЕТИКИ

Ключові слова: землі енергетики, земельні ділянки, правовий режим, земельне законодавство, земельні правовідносини, земельне право, альтернативна енергетика, екологічна безпека.

Визначено особливості правового регулювання використання земель енергетики в умовах трансформації енергетичного сектору, зростання попиту на земельні ресурси та необхідність забезпечення енергетичної безпеки держави. Підкреслено комплексний та міжгалузевий характер правового регулювання, його динамічність, а також залежність від розвитку відновлюваної енергетики, інноваційних технологій і процесів євроінтеграції. Виокремлено ключові проблеми, зокрема фрагментарність законодавства, складність процедур набуття прав на земельні ділянки, обмеженість наявних підходів до їх використання та відсутність чітких критеріїв вибору територій. Наголошено на необхідності вдосконалення правового механізму шляхом лібералізації порядку зміни цільового призначення земель, розширення форм їх використання, спрощення доступу до земельних ресурсів і забезпечення балансу між енергетичними, екологічними та публічними інтересами.

Вступ. Земельні ресурси характеризуються обмеженістю, водночас інтенсивність їх використання має сталу тенденцію до зростання, особливо у сфері енергетики. Сучасний етап розвитку енергетичного сектору супроводжується істотним підвищенням попиту на територіальні ресурси, що зумовлено насамперед активним упровадженням відновлюваних джерел енергії. Щороку зростає потреба в будівництві нових об'єктів альтернативної енергетики, прокладанні лінійних та зведенні інших необхідних інфраструктурних енергетичних об'єктів. Довгострокова стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року передбачає всебічну трансформацію енергетичного сектору. Ключовим пріоритетом є повна відмова від викопного палива та перехід на відновлювані джерела енергії. Це передбачає будівництво нових сонячних

Цитування: Платонова Є. Особливості правового регулювання використання земель енергетики. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 107—116. <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.107>

@ Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)

та вітрових електростанцій, інтеграцію систем зберігання енергії для забезпечення стабільності мережі [1]. Такі види генерації, як сонячна та вітрова енергетика, характеризуються значною землеємністю, що об'єктивно потребує залучення додаткових площ. За цих умов розгортання «зеленої» генерації супроводжується розширенням просторової бази її функціонування та посиленням ролі земельних відносин в енергетичній галузі.

Зокрема, у 2024—2025 рр. світ переживав безпрецедентне зростання сонячної генерації: лише 2024 р. введено близько 600 ГВт нових потужностей, що становить понад 80 % усіх нових потужностей відновлюваної енергетики. Це означає не лише технологічний прорив, а й масове залучення земельних ресурсів, адже великі сонячні електростанції потребують значних площ (десятки гектарів на кожні десятки МВт) [2]. У країнах ЄС 2024 р. введено 65,5 ГВт сонячних потужностей, з яких значна частина — це великомасштабні наземні електростанції. Цей приклад наочно демонструє, що, попри розвиток дахових установок, саме проекти *utility-scale* формують попит на нові земельні ділянки, це зумовлює зміну цільового призначення земель, розвиток зонування (енергетичні кластери), конкуренцію з іншими видами землекористування [3]. За цих умов розгортання «зеленої» генерації супроводжується розширенням просторової бази її функціонування та посиленням ролі земельних відносин в енергетичній галузі.

Для України, як енергетично залежної держави, забезпечення стабільного функціонування енергетичного сектору та енергетичної безпеки набуває особливого значення. Сучасні виклики, зокрема воєнні дії 2022—2026 рр., потреба у відновленні та модернізації енергетичної інфраструктури, розвиток альтернативної енергетики, а також адаптація національного законодавства до європейських стандартів, зумовлюють необхідність формування ефективного механізму правового регулювання використання земель енергетики.

Крім цього, в умовах стрімкого розвитку фактичних суспільних відносин у сфері використання земель енергетики, пересічним забудовникам та інвесторам складно зорієнтуватися в наявному масиві правових вимог та обмежень, особливо з урахуванням динамічності енергетичного, земельного, містобудівного та екологічного законодавств. У цьому контексті ключового значення набуває визначення правових

особливостей використання земельних ділянок для розміщення та функціонування енергетичних об'єктів, що потребує подальшого наукового осмислення та вдосконалення відповідного правового регулювання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблематика становлення та розвитку правового режиму земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення не є новою. Різні аспекти цього питання розкрито в наукових дослідженнях В.І. Андрейцева, О.Г. Бондаря, Х.А. Григор'євої, А.П. Гетьмана, М.А. Дейнеги, І.Я. Дивоняк, І.І. Каракаша, Р.С. Кіріна, Н.Р. Кобецької, В.В. Костицького, М.В. Красної, М.М. Кузьміної, В.В. Носіка, А.В. Павлиги, Т.Є. Харитонові, М.В. Шульги та ін. Проте спеціальних наукових досліджень цієї тематики в юридичній літературі на сьогодні бракує.

Метою статті є розкриття особливостей правового регулювання використання земель енергетики та визначення напрямів його вдосконалення в сучасних умовах.

Результати дослідження. Згідно з чинним законодавством землі енергетики не формують самостійної категорії, а входять до складу загальної категорії земель спеціального призначення (категорія земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони тощо). Під час визначення цієї категорії як самостійної законодавець узяв за основу факт надання земель для певних потреб. Зокрема, вони надаються для задоволення потреб нормального функціонування та поступального розвитку енергетичної галузі, а також забезпечення енергетичної безпеки держави. Так, відповідно до нормативних вимог Земельного кодексу України (далі ЗК України) та Закону України від 09.07.2010 № 2480-VI «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» розміщення, будівництво та експлуатацію енергогенеруючих підприємств, об'єктів альтернативної енергетики, об'єктів передання електричної та теплової енергії, виробничих об'єктів, необхідних для експлуатації об'єктів енергетики, зокрема баз та пунктів, дозволено здійснювати для окремої категорії земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.

Однак ст. 76 ЗК України «Землі енергетичної системи» розвинула засади загальноправового

регулювання використання та охорони земель енергетики. Так, за її нормативними положеннями, до земель енергетичної системи належать землі, надані під електрогенерувальні об'єкти (атомні, теплові, гідроелектростанції, електростанції з використанням енергії вітру і сонця та інших джерел) та об'єкти транспортування електроенергії до користувача.

Ухваленням Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» (далі спеціальний Закон) було запроваджено якісно новий рівень законодавчого регулювання відносин у сфері використання та охорони земель енергетики. Зокрема, розширено підходи до визначення складу земель енергетики. Так, на відміну від ЗК України, який під землями енергетичної системи розуміє передусім землі під електрогенерувальними об'єктами та об'єктами транспортування електричної енергії, спеціальний Закон відносить до земель енергетики також земельні ділянки, надані в установленому порядку для розміщення, будівництва та експлуатації об'єктів передання теплової енергії, а також виробничих об'єктів, необхідних для функціонування енергетичної інфраструктури, зокрема баз і пунктів.

Функціонування енергетичних об'єктів зазвичай зумовлює необхідність одночасного забезпечення їх захисту від зовнішніх несприятливих впливів, а також захисту довкілля і населення від потенційно небезпечного впливу таких об'єктів. Це викликає потребу у встановленні спеціальних зон енергетичних об'єктів, які відповідно до законодавства характеризуються особливим правовим режимом. Так, для забезпечення надійної експлуатації та охорони енергогенерувальних об'єктів та об'єктів передання електричної та теплової енергії, а також безпеки населення й охорони довкілля згідно зі ст. 18 спеціального Закону встановлюються спеціальні зони об'єктів енергетики. Такі зони не належать до категорії земель енергетики, однак їхнє використання та охорона здійснюються з урахуванням вимог екологічного та енергетичного законодавства.

Зазначена норма істотно диференціює спеціальні зони об'єктів енергетики та їхній правовий режим. Зокрема, вона регламентує можливість встановлення: а) санітарно-захисних зон атомних електростанцій; б) зон спостереження атомних електростанцій; в) охоронних зон об'єктів енергетики; г) санітарно-захисних зон

об'єктів енергетики; д) охоронних зон магістральних теплових мереж. Важлива принципова відмінність полягає у тому, що правовий режим таких спеціальних зон має різне функціональне призначення: охоронні зони спрямовані на захист об'єктів енергетики від можливого втручання та аварійних ситуацій, а санітарно-захисні зони, навпаки, на захист довкілля та населення від негативного впливу енергетичних об'єктів.

Відповідно до нормативних вимог кодифікованого акта земельного законодавства землі енергетики можуть перебувати у різних формах власності: державній, комунальній та приватній. Винятком є лише землі атомної енергетики, які належать до земель державної власності, які не можуть передаватись у комунальну та приватну власність.

Перш ніж зупинитися на особливостях правового регулювання використання земель енергетики, варто констатувати, що для загального правового режиму категорії земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення, складовою яких є землі енергетики, характерна певна специфіка. У межах даної категорії земель спостерігаються спільні риси, що об'єднують диференційовані правові режими земель.

Зокрема, серед загальних рис правового режиму цих земель виокремлюють такі: «спеціальне несільськогосподарське призначення; нормування розмірів земельних ділянок; внутрішнє та зовнішнє зонування (встановлення спеціальних зон); у низці випадків території можуть не відводитися як окремі земельні ділянки» [4, с. 195]. Проаналізувавши всі диференційовані правові режими, що формують цю широку категорію, М.В. Шульга дійшов висновку, що правовий режим використання та охорони земель спеціального призначення визначають такі особливості: а) вони є просторово-операційним базисом для розміщення споруд господарського призначення; б) зазвичай вони непридатні для сільськогосподарської діяльності або є угіддями гіршої якості; в) здебільшого спеціальною діяльністю займаються юридичні особи; г) використовуються з метою, зумовленою діяльністю розташованих на них об'єктів; д) шкідливий характер діяльності розташованих на таких землях об'єктів спричинює переважно встановлення спеціальних зон; е) розвиток технологічного прогресу призводить до

виникнення нових форм цільового використання даних земель [5, с. 131].

Правовий режим земель енергетики значною мірою обумовлюється загальними рисами правового режиму категорії земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення. Ці риси формують базову конструкцію регулювання, в межах якої землі енергетики набувають своїх специфічних ознак. Насамперед спеціальне сільськогосподарське призначення визначає функціональну спрямованість таких земель — вони використовуються лише як просторовий базис для розміщення об'єктів енергетичної інфраструктури, а не як природний ресурс у традиційному розумінні.

Нормування розмірів земельних ділянок, а також відсутність необхідності у їх відведенні як самостійних об'єктів зумовлюють гнучкість правового режиму користування землями енергетики, що особливо важливо для розміщення лінійних об'єктів (ліній електропередачі, трубопроводів тощо). Водночас внутрішнє й зовнішнє зонування безпосередньо впливає на зміст правового режиму цих земель через встановлення охоронних, санітарних та інших спеціальних зон, які обмежують використання самих енергетичних земель та суміжних з ними територій.

Крім того, такі загальні риси, як орієнтування на діяльність юридичних осіб, залежність цільового використання від функціонування розташованих об'єктів та потенційно шкідливий характер цієї діяльності, зумовлюють підвищений рівень публічно-правового регулювання, передбачаючи екологічні, техногенні та безпекові вимоги. Вплив науково-технічного прогресу так само спричиняє динамічність правового режиму земель енергетики, що виявляється у появі нових видів використання (наприклад, для відновлюваної енергетики) та необхідності їх нормативного закріплення.

Отже, правовий режим земель енергетики є похідним від загальних засад правового регулювання земель спеціального призначення, однак конкретизується з урахуванням функціональної ролі енергетичних об'єктів, підвищених вимог до безпеки та екологічності, а також постійного технологічного розвитку в сфері енергетики. Однак не слід вважати, що землі, які використовують для виробництва електроенергії, належать винятково до земель енергетики. Насправді землі, які використовують для

виробництва електроенергії, належать до різних категорій земель. Енергетичне законодавство допускає зміну цільового призначення земель перед їх переданням у власність або оренду енергетичним проектам у разі, якщо вони необхідні для відповідних потреб. Особливості встановлення та зміни цільового призначення земельних ділянок передбачені ст. 20 ЗК України. До прикладу, щодо земельних ділянок, які відводяться для сонячних чи вітрових електростанцій, то це найчастіше землі сільськогосподарського призначення. Це пояснюється, що суб'єкти застосовують такий спосіб виробництва енергії. Здебільшого це особи, які ведуть товарне сільськогосподарське виробництво.

Водночас відносини у сфері енергетики швидко та кардинально змінюються, з'являються нові перспективні енергетичні відносини. По-перше, йдеться про поширення біоенергетичного напрямку, який полягає у використанні для виробництва енергії сировини органічного походження. Таку сировину можна отримувати цілеспрямовано вирощуванням енергетичних рослин на землях енергетики.

По-друге, розробляються технології агровольтаїки для реалізації відповідних енергетичних проектів, які нині апробуються, удосконалюються та підлаштовуються до промислового використання, а подекуди й повноцінно застосовуються. Їх суть полягає у подвійному паралельному використанні земельної ділянки для сільськогосподарського виробництва та генерування сонячної електроенергії [6, с. 45]. У Німеччині, Італії та азійських країнах технологію вже впроваджено, але для України це ще перспектива. На сьогодні подвійне використання земельних ділянок не вписується в концепцію наявного категоріального поділу земель країни, що у перспективі гальмує розвиток сусільних відносин.

Процес надання земельних ділянок для енергетичних об'єктів починається з вибору території, яка буде оптимальною для таких цілей. На жаль, у законодавстві не зазначені критерії, якими необхідно керуватися під час організації такого землекористування. Натомість у науковій літературі є вельми цікаві підходи до визначення таких орієнтирів. Зокрема, Х.А. Григор'єва зазначила, що під час ухвалення рішення щодо розміщення геліоенергетичного об'єкта необхідно комплексно враховувати три ключові критерії: а) потребу в додатковому локальному енер-

гозабезпеченні; б) економіко-екологічну обґрунтованість, що поєднує фізичні та економічні показники; в) доцільність реалізації проекту проти альтернативних способів використання території [7, с. 48].

Вибір оптимальної території для розміщення майбутніх енергетичних об'єктів передбачає обов'язкове врахування вимог екологічної безпеки. Зокрема, відповідно до ст. 51 Закону України 25.06.1991 № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища» на всіх етапах — від проектування та розміщення до будівництва, введення в експлуатацію, реконструкції об'єктів, а також у процесі впровадження нових технологій і подальшої експлуатації — має забезпечуватися екологічна безпека населення, раціональне використання природних ресурсів і дотримання встановлених нормативів шкідливого впливу на довкілля. З огляду на те, що розміщення та функціонування енергетичних об'єктів може істотно впливати на навколишнє природне середовище, відповідність вимогам екологічної безпеки повинна бути заздалегідь оцінена ще на стадії відбору земельних ділянок. Вбачається, що під час вибору відповідних територій має бути врахований комплекс економічних, екологічних, містобудівних і соціальних факторів з дотриманням принципу пріоритетності вимог екологічної безпеки.

На сьогодні реалізація енергетичних проєктів та надання земельних ділянок для майбутнього будівництва можлива лише за умови їх відповідності планувальним засадам розвитку території, а саме наявності затвердженої містобудівної документації. Так, передання (надання) земельних ділянок у власність чи користування фізичним або юридичним особам для містобудівних потреб із земель державної або комунальної власності допускається за умови, що відповідні земельні ділянки розташовані в межах території, щодо якої затверджено принаймні один із таких видів містобудівної документації на місцевому рівні: а) комплексний план, складовою частиною якого є план зонування території; б) генеральний план населеного пункту, складовою якого є план зонування території; в) план зонування території як окремий вид містобудівної документації на місцевому рівні, затверджений до набуття чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо планування використання земель»; г) детальний план території.

Винятком із цього законодавчого правила є надання земельних ділянок для розміщення технічних засобів та/або споруд лінійних об'єктів енергетичної інфраструктури. Цей виняток, безперечно, є позитивним, оскільки значно спрощує доступ до земельних ділянок для багатьох енергетичних об'єктів, спрямованих на організацію передавання енергії [8, с. 125].

Крім того, важливою законодавчою новелою слід вважати можливість розміщення лінійних об'єктів енергетичної інфраструктури на земельних ділянках усіх категорій земель без зміни їх цільового призначення. Водночас Т.Є. Харитонova наголошує на тому, що «Земельний кодекс України знов вносить певні обмеження, встановлюючи, що для потреб, які не пов'язані з веденням сільськогосподарського виробництва, надаються переважно несільськогосподарські угіддя або сільськогосподарські угіддя гіршої якості, тому лінії електропередачі та інші комунікації проводяться головним чином уздовж шляхів, трас тощо, а споруди альтернативної енергетики мають будуватися з урахуванням цього положення» [9, с. 274].

Одночасно спрощення зазнав процес надання земельних ділянок для потреб будівництва об'єктів альтернативної енергетики з використанням енергії сонця, вітру, гідротермальної, енергії хвиль та припливів, гідроенергії, енергії біомаси тощо. Він полягає в дозволі розміщення зазначених об'єктів не лише на землях енергетики, а й у межах усієї загальної категорії земель промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони та іншого призначення.

Потрібно зазначити, що в умовах ведення воєнних дій на законодавчому рівні передбачається низка тимчасових заходів, спрямованих на стабільне функціонування енергетичної системи в умовах постійних загроз і руйнувань. Законом України від 06.02.2024 № 3563-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення порядку зміни цільового призначення земельних ділянок для залучення інвестицій з метою швидкої відбудови України» передбачено можливість фінансування розроблення детальних планів територій для розміщення енергетичних об'єктів навіть за відсутності відповідної містобудівної документації, що сприяє реалізації інвестиційних проєктів. Водночас зміни до земельного законодавства лібералізували порядок встановлення та зміни цільового призначення земель за межами населених пунктів,

зокрема для розміщення об'єктів енергетичної інфраструктури, що розширює можливості розвитку енергетики.

Необхідною умовою для реалізації права на будівництво та експлуатацію об'єкта енергетичної інфраструктури є набуття відповідних прав на земельну ділянку — права власності чи користування (оренди, земельного сервітуту). Отже, наступним кроком є безпосереднє надання земельних ділянок для зазначеної мети. Особливості такого надання передбачені Розділом III Закону України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів». За його нормами, земельні ділянки для потреб енергетики надаються у власність або користування з земель державної та комунальної власності на підставі рішень органів виконавчої влади або місцевого самоврядування відповідно до їх повноважень та в порядку, передбаченому ЗК України.

За загальним правилом, встановленим земельним законодавством, у випадку продажу чи передання в користування (оренду, суперфіцій, емфітевзис) земельних ділянок державної чи комунальної власності застосовуються конкурентні засади відчуження земельних ділянок. Проте одним із винятків з цього правила, згідно із ЗК України (абз. 13 ч. 2 ст. 134), є «будівництво, обслуговування об'єктів інженерної, транспортної, енергетичної інфраструктури, мультимодальних терміналів, електронних комунікаційних мереж та об'єктів дорожнього господарства (крім об'єктів дорожнього сервісу)». Отже, задля забезпечення державних, громадських і приватних інтересів потреба у спорудженні та/або утриманні об'єктів енергетичної інфраструктури на визначених земельних ділянках, яка є підставою для їх передання у власність чи користування, звільняє сторони таких правовідносин від обов'язку проводити земельні торги.

Водночас на практиці можливі ситуації, за яких реалізація енергетичного проекту зумовлює необхідність використання земельної ділянки, що перебуває у приватній власності. З метою врегулювання таких правовідносин Закон України «Про землі енергетики та правовий режим спеціальних зон енергетичних об'єктів» містить бланкетну норму, згідно з якою відчуження земельних ділянок, що належать громадянам або юридичним особам, для потреб будівництва енергетичних об'єктів здійснюється відповідно до порядку та на умовах, визначе-

них Законом України від 17.11.2009 № 1559-VI «Про відчуження земельних ділянок, інших об'єктів нерухомого майна, що на них розміщені, які перебувають у приватній власності, для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності». Ним передбачено, що серед суспільних потреб, тобто обумовлених загальнодержавними інтересами або інтересами територіальної громади у земельних ділянках, що дають право пропонувати викуп власникам, є будівництво, капітальний ремонт, реконструкція та обслуговування лінійних об'єктів та об'єктів енергетичної інфраструктури (ліній електропередачі, електростанцій) та об'єктів, необхідних для їх експлуатації. У разі ж відмови власників від добровільного продажу, законодавець передбачив можливість примусового відчуження земельних ділянок з мотивів суспільної необхідності — фактично для перелічених енергетичних потреб.

Однак законодавець регулювання на практиці ігнорує альтернативні способи відчуження приватних земельних ділянок для енергетичних потреб, зокрема через спадкування, дарування чи укладення інвестиційних договорів. На відміну від викупу для суспільних потреб, який передбачає перехід земель у державну або комунальну власність, такі механізми забезпечують їх набуття безпосередньо заінтересованими суб'єктами. Імперативний характер відповідної норми може обмежувати застосування цих підходів, що негативно позначається на розвитку сталого енергетичного землекористування.

У процесі реалізації проєктів у сфері відновлюваної енергетики поряд із набуттям права власності на земельні ділянки широко застосовуються альтернативні правові механізми їх використання, зокрема укладення договорів оренди та встановлення права земельного сервітуту. Водночас істотною перевагою земельного сервітуту є відсутність у законодавстві обмежень щодо форми власності та цільового призначення земельних ділянок, на які він поширюється. Отже, розміщення об'єктів, як-от вітроенергетичних установок чи сонячних панелей, на землях сільськогосподарського призначення може здійснюватися без зміни їх цільового призначення, що відрізняє цей інструмент від орендних правовідносин. Юридична практика свідчить про те, що для набуття права користування земельною ділянкою для потреб відновлюваної енергетики, яка знаходиться в користуванні чи

володінні фізичної особи, перевага надається укладенню договору про встановлення сервіту, якщо ж ділянка перебуває у власності держави чи територіальної громади, зазвичай укладається договір оренди, рідше — встановлюється сервітут [10, с. 182].

Розміщення та подальша експлуатація об'єктів енергетики потенційно здатні чинити серйозний екологічний вплив на довкілля і здоров'я людини. Саме тому на сьогодні ефективно розв'язання проблем забезпечення екологічної та соціальної безпеки функціонування об'єктів енергетики пов'язано з особливостями правового регулювання процедури оцінювання впливу на довкілля, що є частиною процедури проектування об'єктів будівництва та отримання дозволу на виконання будівельних робіт. Навіть об'єкти альтернативної енергетики, які є різновидом енергогенеруючих підприємств, не є абсолютно дружніми для довкілля і здатні негативно впливати на нього, проте такий вплив набагато менший за вплив об'єктів традиційної енергетики. Винятком є використання сонячної енергії для виробництва електроенергії, адже розміщення сонячних панелей та обладнання, за загальними правилами, не загрожує довкіллю. Зокрема, Закон України «Про оцінку впливу на довкілля» не вимагає проведення такої оцінки під час планування та будівництва сонячних електростанцій, на відміну від вітро- та гідроенергетичних станцій.

Актуальною проблемою в сфері використання земель енергетики залишається розміщення та будівництво об'єктів енергетики з недотриманням вимог екологічного законодавства та критеріїв сталості, зокрема технічної надійності й екологічної безпечності. Показовою є практика розміщення об'єктів вітроенергетики з порушенням вимог екологічного законодавства та процедур оцінювання впливу на довкілля, що супроводжується негативними наслідками для екосистем і обмеженням екологічних прав громадян. Це спричинює виникнення соціальних конфліктів і судових спорів. Зокрема, у справі про будівництво вітроелектростанції на полонині Боржава (територія Смарагдової мережі) судами було визнано протиправними та скасовано як висновки щодо оцінки впливу на довкілля, так і дозвіл на виконання будівельних робіт [11]. Така практика засвідчує посилення ролі дотримання екологічних процедур і врахування суспільного інтересу в процесі розвитку енергетики.

Наприкінці 2025 р. Міністерство енергетики України ініціювало законопроект щодо вдосконалення правового регулювання господарської діяльності у сфері енергетики, яким запропоновано, зокрема, запровадити винятки із загального правила обов'язковості повторного проведення оцінки впливу на довкілля у разі внесення змін до проектної документації або законодавства. Передбачено, що така вимога не застосовуватиметься до змін параметрів діяльності, які не чинять істотного впливу на довкілля відповідно до критеріїв, визначених Кабінетом Міністрів України. Крім того, запропоновано подовження строку дії висновків оцінки впливу на довкілля, отриманих у період дії воєнного стану [12]. Водночас зазначені ініціативи, спрямовані на дерегуляцію та спрощення процедур, можуть спричинити послаблення екологічних гарантій і, як наслідок, негативно позначитися на стані довкілля. Отже, нині еколого-правові норми інтегровані в енергетичне, земельне та містобудівне законодавство і разом складають єдиний правовий механізм правового регулювання.

Висновки. Правове регулювання використання земель енергетики формується під впливом трансформаційних процесів у енергетичному секторі, зростання попиту на земельні ресурси та необхідності забезпечення енергетичної й екологічної безпеки держави. Визначено, що землі енергетики не становлять самостійної категорії, а функціонують у межах земель спеціального призначення — промисловості, транспорту, електронних комунікацій, енергетики, оборони тощо, що обумовлює поширення на них загальних рис відповідного правового режиму із подальшою галузевою конкретизацією.

Акцентовано, що сучасне правове регулювання характеризується міжгалузевістю та динамічністю, охоплює норми земельного, енергетичного, містобудівного та екологічного законодавства. Стрімке зростання потреб у землях енергетики свідчить про нагальну потребу системного оновлення законодавчих засад їх надання, оскільки чинне правове регулювання не відповідає сучасним і перспективним потребам розвитку галузі. На сьогодні вітчизняне законодавство характеризується фрагментарністю, обмежуючись окремими положеннями містобудівного та галузевого характеру, зокрема щодо обов'язковості містобудівної документації, можливості розміщення об'єктів відновлюваної енергетики в

межах загальної категорії земель, а також спрощеного використання земель різних категорій для розміщення лінійних об'єктів енергетики.

Обґрунтовано, що правовий режим земель енергетики визначається їх функціональним призначенням як просторової основи для розміщення енергетичних об'єктів, наявністю спеціальних зон (охоронних, санітарно-захисних тощо), підвищеними вимогами до безпеки та значним рівнем публічно-правового регулювання. Встановлено, що законодавство допускає використання земель різних категорій для енергетичних потреб, що потребує гнучких правових механізмів, зокрема щодо зміни цільового призначення та оформлення прав на землю.

Наголошено на доцільності розширення можливих варіантів відчуження земель приватної власності для енергетичних потреб, що сприятиме підвищенню ефективності реалізації інвестиційних проектів. Водночас розвиток альтернативної енергетики, зокрема біоенергетики та агровольтаїки, зумовлює необхідність адаптації чинної моделі правового регулювання до нових форм землекористування.

Правове регулювання використання земель енергетики треба удосконалювати шляхом забезпечення його системності, подолання фрагментарності, спрощення процедур набуття прав на земельні ділянки, розширення форм їх використання та посилення інтеграції екологічних вимог з урахуванням принципів сталого розвитку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Довгострокова стратегія низьковуглецевого розвитку України до 2050 року. URL: <https://me.gov.ua/download/ba4565a8-544b-4c90-af84-49b2b718f629/file.pdf> (дата звернення: 25.04.2026).
2. Світові тенденції та зміни на ринку сонячної енергетики 2025—2029 роки. URL: <https://eba.com.ua/svitovitendentsiyi-ta-zminy-na-rynku-sonyachnoyi-energetyky-2025-2029-roky/> (дата звернення: 25.04.2026).
3. У ЄС введено в експлуатацію 65,5 ГВт потужностей сонячної енергетики у 2024 році. URL: <https://e-energy.in.ua/novyny/u-yes-vvedeno-v-eksplyuatsiyu-65-5-gvt-potuzhnostej-sonyachnoyi-energetyky-u-2024-roci.html> (дата звернення: 25.04.2026).
4. Мірошниченко А.М., Марусенко Р.І. Науково-практичний коментар до Земельного кодексу України. 5-те вид., змін. і доп. Київ: Алерта, 2013. 544 с.
5. Шульга М.В. Науково-теоретичний аналіз правових режимів категорій земель, окрім земель сільськогосподарського призначення. *Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, екологічних та природо-ресурсних відносин в Україні*: кол. моногр. / відп. ред. Т.Є. Харитонова, І.І. Каракаш. Одеса: Гельветика, 2018. С. 106—132.
6. Павлига А.В. Щодо використання агровольтаїки в Україні: проблематика питання. *Верховенство права у процесі державотворення та захисту прав людини в Україні*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12—13 лют. 2021 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2021. С. 44—45.
7. Григор'єва Х.А. Правове забезпечення сонячної енергетики в Україні: між протекцією, конкуренцією та байдужістю. *Юридичний вісник*. 2021. № 6. С. 41—51. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2265>
8. Платонова Є.О. Правові умови та особливості розміщення і функціонування вітрових електростанцій в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. № 9. 2021. С. 122—129. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/29>
9. Харитонова Т.Є. Деякі проблеми використання об'єктів альтернативної енергетики на землях сільськогосподарського призначення. *Актуальні правові проблеми інноваційного розвитку агросфери*: матеріали наук.-практ. конф. (м. Харків, 20 лист. 2020 р.). Харків, 2020. С. 273—276.
10. Мілімко Л.В., Остринський В.О. Проблеми правового регулювання договору оренди та встановлення права земельного сервітуту для потреб альтернативної (відновлюваної) енергетики. *Юридичний електронний науковий журнал*. 2017. № 6. С. 180—183. URL: https://www.lsej.org.ua/6_2017/53.pdf (дата звернення: 25.04.2026).
11. Восьмий ААС скасував дозвіл на виконання будівельних робіт з будівництва вітрової електростанції на Закарпатті. *Офіційний вебсайт Восьмого апеляційного адміністративного суду*. URL: <https://8aa.court.gov.ua/sud4857/pres-centr/general/990651/> (дата звернення: 25.04.2026).
12. Повідомлення про оприлюднення проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення окремих положень, пов'язаних із веденням господарської діяльності у сфері енергетики». *Офіційний вебсайт Міністерства енергетики України*. URL: <https://mev.gov.ua/rehulyatornyy-akt/povidomlennya-pro-oprylyudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-10> (дата звернення: 25.04.2026).

Дата надходження: 23.04.2026

Дата прийняття до друку: 30.04.2026

Дата публікації: 15.06.2026

REFERENCES

1. Dovhostrokovna stratehiia nyzkovuhletsevoho rozvytku Ukrainy do 2050 roku. URL: <https://me.gov.ua/download/ba4565a8-544b-4c90-af84-49b2b718f629/file.pdf> [in Ukrainian].
2. Svitovi tendentsii ta zminy na rynku soniachnoi enerhetyky 2025—2029 roky. URL: <https://eba.com.ua/svitovi-tendentsiyi-ta-zminy-na-rynku-sonyachnoyi-energetyky-2025-2029-roky/> [in Ukrainian].
3. U YeS vvedeno v ekspluatatsiiu 65,5 HVt potuzhnosti soniachnoi enerhetyky u 2024 rotsi. URL: <https://e-energy.in.ua/novyny/u-yes-vvedeno-v-ekspluatatsiyu-65-5-gvt-potuzhnostej-sonyachnoyi-energetyky-u-2024-roci.html> [in Ukrainian].
4. Miroshnychenko A.M., Marusenko R.I. Naukovo-praktychnyi komentar do Zemelnogo kodeksu Ukrainy. 5-te vyd., zmin. i dop. Kyiv: Alerta, 2013. 544 p. [in Ukrainian].
5. Shulha M.V. Naukovo-teoretychnyi analiz pravovykh rezhymiv katehorii zemel, okrim zemel silskohospodarskoho pryznachennia. *Aktualni problemy pravovoho rehuliuвання аhrarnykh, zemelnykh, ekolohichnykh ta pryrodoresursnykh vidnosyn v Ukraini*: kol. Monohr. / vidp. red. T.Ye. Kharytonova, I.I. Karakash. Odesa: Helvetyka, 2018. P. 106-132 [in Ukrainian].
6. Pavlyha A.V. Shchodo vykorystannia ahrovoltaiky v Ukraini: problematyka pytannia. *Verkhovenstvo prava u protsesi derzhavotvorennya ta zakhystu prav liudyny v Ukraini*: materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (m. Odesa, 12—13 liut. 2021 r.). Odesa: HO “Prychornomorska fundatsiia prava”, 2021. P. 44-45 [in Ukrainian].
7. Hryhorieva Kh.A. Pravove zabezpechennia soniachnoi enerhetyky v Ukraini: mizh protektsiiei, konkurentsiiei ta baiduzhistiu. *Yurydychnyi visnyk*. 2021. No. 6. P. 41-51. <https://doi.org/10.32837/yuv.v0i6.2265> [in Ukrainian].
8. Platonova Ye.O. Pravovi umovy ta osoblyvosti rozmishchennia i funktsionuvannia vitrovykh elektrostantsii v Ukraini. *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal*. 2021. No. 9. P. 122-129. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-9/29> [in Ukrainian].
9. Kharytonova T.Ye. Deiaki problemy vykorystannia ob'ektiv alternatyvnoi enerhetyky na zemliakh silskohospodarskoho pryznachennia. *Aktualni pravovi problemy innovatsiinoho rozvytku ahrosfery*: materialy nauk.-prakt. konf. (m. Kharkiv, 20 lyst. 2020 r.). Kharkiv, 2020. P. 273-276 [in Ukrainian].
10. Milimko L.V., Ostrynskyi V.O. Problemy pravovoho rehuliuвання dohovoru orendy ta vstanovlennia prava zemelnoho servitutu dlia potreb alternatyvnoi (vidnovliuvanoi) enerhetyky. *Yurydychnyi elektronnyi naukovi zhurnal*. 2017. No. 6. P. 180-183. URL: https://www.lsej.org.ua/6_2017/53.pdf [in Ukrainian].
11. Vosmyi AAS skasuvav dozvil na vykonannia budivelnykh robot z budivnytstva vitrovoi elektrostantsii na Zakarpatti. *Ofitsiyni vebsait Vosmoho apeliatsiinoho administratyvnoho sudu*. URL: <https://8aa.court.gov.ua/sud4857/pres-centr/general/990651/> [in Ukrainian].
12. Povidomlennia pro opryliudnennia proiektu Zakonu Ukrainy “Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo udoskonalennia okremykh polozhen, poviazanykh iz vedenniam hospodarskoi diialnosti u sferi enerhetyky”. *Ofitsiyni vebsait Ministerstva enerhetyky Ukrainy*. URL: <https://mev.gov.ua/rehulyatornyy-akt/povidomlennya-pro-opryliudnennya-proyektu-zakonu-ukrayiny-pro-vnesennya-zmin-10> [in Ukrainian].

Date of receipt: 23.04.2026

Date of acceptance for publication: 30.04.2026

Date of publication: 15.06.2026

Yevheniia PLATONOVA,

PhD (Law), Associate Professor,

Associate Professor of the Department of Land, Environmental and Energy Law

Odesa Law Academy National University, Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0002-5688-7857

FEATURES OF LEGAL REGULATION OF LAND USE IN THE ENERGY INDUSTRY

This article identifies and analyzes the specific features of the legal regulation of energy land use under conditions of transformation of the energy sector, growing demand for land resources, and the need to ensure national energy security. Particular attention is paid to the complex and interdisciplinary nature of legal regulation, which encompasses land, energy, urban planning, and environmental legislation. The study emphasizes the dynamic development of legal norms due to the rapid expansion of renewable and alternative energy, as well as technological innovation and European integration processes.

The paper distinguishes key characteristics of the legal regime of energy lands, noting that such lands function as a spatial and operational basis for the placement of energy infrastructure and are subject to special regulatory requirements, including zoning restrictions, safety standards, and environmental considerations. It is determined that energy facilities may be located on land plots belonging to different land categories, which necessitates flexible legal mechanisms for changing land use purposes and acquiring land rights. The research also highlights the growing importance of alternative legal instruments, such as land servitudes and lease agreements, in the implementation of renewable energy projects.

The author outlines major challenges in the current legal framework, including fragmentation of land legislation, procedural complexity in acquiring land plots, lack of clear criteria for land allocation, and insufficient adaptation to innovative forms of land use, such as agrivoltaics and bioenergy production. Special attention is given to environmental safety requirements, which are integrated into the overall legal mechanism and play a crucial role in the planning, construction, and operation of energy facilities.

It is emphasized that further improvement of legal regulation should focus on liberalizing land use procedures, expanding the range of legal instruments for land acquisition, ensuring a balance between public, environmental, and energy interests, and adapting legislation to modern challenges.

Keywords: energy lands, land plots, legal regime, land legislation, land relations, land law, renewable energy, environmental safety.